

Constantinos Simitis

Από: Rembor, Eva [Rembor@athen.goethe.org]
Αποστολή: Παρασκευή, 13 Νοεμβρίου 2009 3:53 μμ
Προς: csimitis@otenet.gr
Θέμα: Ihr Beitrag zu Wagnis der Erinnerung
Συνημμένα: Das Wagnis der Erinnerung.doc

Lieber Herr Themelis,
ich wollte mich schon vor geraumer Zeit bei Ihnen melden und mich ganz herzlich für Ihren Beitrag zu unserem Projekt „Wagnis der Erinnerung“ bedanken.
Frau Hildebrand hat diesen bereits übersetzt.
Nun würden wir Ihnen gerne das Honorar ausbezahlen. Sie erhalten für die Abfassung des Beitrages eine Vergütung in Höhe von € 300.- sowie weitere € 300.- für die Einräumung der urheberrechtlichen Nutzungsrechte, d.h. insgesamt € 600.-
Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie uns die Daten Ihres Bankkontos möglichst bald übermitteln, auf das wir das Geld überweisen können.
Herzliche Grüße, auch von Herrn Pöhlmann, der zurzeit leider krank ist und sich entschuldigt, Sie nicht persönlich angeschrieben zu haben.
Eva Rembor

Von: Constantinos Simitis [mailto:csimitis@otenet.gr]
Gesendet: Donnerstag, 25. Juni 2009 12:04
An: Pöhlmann, Wolfer
Betreff:

Sehr geehrter Herr Pöhlmann
Anliegend finden Sie meine Beitrag zum «Wagnis der Erinnerung».
Ich hoffe dass er Ihren Vorstellungen entspricht.
Mit freundlichen Grüßen
N. Themelis

Information from ESET Smart Security, version of virus signature database 4187
(20090625)

The message was checked by ESET Smart Security.

<http://www.eset.com>

Liebe Frau Rembor
Herzlichen Dank für Ihr Email. Mein
Konto Bankkonto ist ^{bei} ETHNIKI TRAPEZA
(National Bank of Greece): 168/74521608
Mit freundlichen Grüßen
N. Themelis

Das Wagnis der Erinnerung

Der grosse europäische Gedanke einer die Vielfalt der kulturellen Identitäten bewahrenden, demokratischen Einheit in täglich erlebbarer friedvoller Nachbarschaft =ein Phantasiegespinnst= oder doch ein realisierbarer Traum zumindest für kommende Generationen.

Η μεγάλη ιδέα για μια Ευρώπη ως δημοκρατική ενότητα που διατηρεί την πολυμορφία των πολιτισμικών ταυτοτήτων στο πλαίσιο μιας ειρηνικής γειτνίασης, βιώσιμης σε καθημερινό επίπεδο είναι άραγε μια χίμαιρα ή όντως ένα πραγματοποιήσιμο όνειρο, τουλάχιστον για τις επόμενες γενιές;

Θα προσπαθήσω να προσεγγίσω μερικά ερωτήματα:

Τι μπορεί άραγε να ενώνει τους λαούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην σημερινή πραγματικότητα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της παγκοσμιοποίησης;

Ειδικότερα : Ποιο παρελθόν, ποιο παρόν ,ποιο μέλλον;

Από ποιες αξίες , αρχές και κοσμοαντιλήψεις ,μέσα από ποιες εξελίξεις και διαδικασίες μπορεί να προκύψει μια κοινή συνείδηση που θα ενοποιεί και δεν θα διχάζει, θα ενστερνίζεται τον πολιτισμό της δημοκρατίας; Έναν πολιτισμό που θα σέβεται την διαφορετικότητα και θα εμπεδώνει την πολυπολιτισμικότητα όχι ως αναγκαίο κακό, αλλά ως πηγή δημιουργικότητας αλληλεγγύης και προόδου.

Σε τι μπορεί να συμβάλλει η λογοτεχνία;

Ας ανατρέξουμε στο παρελθόν μας. Αυτό που πράγματι υπήρξε, αλλά συγχρόνως και αυτό όπως το διδαχθήκαμε από την επίσημη κρατική παιδεία.

Το παρελθόν που διαμορφώνει ιστορική συνείδηση στις κοινωνίες το πλάθουν οι ακαδημαϊκοί ιστοριογράφοι εξυπηρετώντας διαχρονικά όχι μόνο την αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας, αλλά και τις κάθε λογής εθνικές ,πολιτικές, θρησκευτικές και εκπαιδευτικές σκοπιμότητες. Έτσι αυτό που κυρίως γνωρίζουμε για το τι συνέβη ανάμεσα στους λαούς μας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη με την απαρχή του κράτους –έθνους από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα είναι η εχθρότητα, οι πόλεμοι, η βία, οι διεκδικήσεις αλύτρωτων εδαφών και οι συνοριακές αμφισβητήσεις, οι θρησκευτικοί

ανταγωνισμοί μέσα στην ίδια την ορθόδοξη εκκλησία, οι φυλετικές διακρίσεις, οι διωγμοί των μειονοτήτων, οι εθνοκαθάρσεις. Όσο για τους ειρηνικούς καιρούς μία ακραία καχυποψία και εγρήγορση για την επόμενη αναμέτρηση. Είναι αυτονόητο για τους παρουσιαστές αυτής της ιστορικής αφήγησης ότι για τα παραπάνω φαινόμενα έφταιγαν πάντοτε «οι άλλοι», είτε επρόκειτο για τους γείτονες, είτε επρόκειτο για τις συχνά διαφορετικές «Μεγάλες Δυνάμεις» της Ευρώπης που επηρέαζαν τις ιστορικές εξελίξεις και στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Σε ό,τι αφορά τυχόν τις δικές τους ευθύνες τα φαινόμενα, αν και λυπηρά, δικαιολογούνται και νομιμοποιούνται εκ των προτέρων ή εκ των υστέρων για να εξυπηρετήσουν δύο υπέρτατες αξίες: Την σφυρηλάτηση της εθνικής συνείδησης και την εθνική κυριαρχία.

Το παρελθόν αυτό εξακολουθεί και σήμερα να είναι για μια μεγάλη πλειοψηφία των λαών μας επίκαιρο ή και ολοζώντανο ως τραυματική μνήμη των γονιών και των παππούδων μας. Πολλοί δεν μπορούν ακόμη να το ξεπεράσουν, ιδίως όταν βιώνουν και σήμερα τις συνέπειές του. Ένα τέτοιο παρελθόν που μεταφέρεται από το χθες στο σήμερα με όχημα την παράδοση, την παιδεία, την εθνική ιδεολογία εμποδίζει την προσέγγιση των λαών, αναχαιτίζει κάθε προσπάθεια ανάδειξης ως ζωτικού οιουδήποτε ενοποιητικού στοιχείου.

Ας κοιτάξουμε και το παρόν μας.

Η οριοθέτηση του χρόνου ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν είναι μια δύσκολη διαδικασία στην οποία τα συμπεράσματα μπορεί να μην συμφωνούμε. Ποια εποχή καταχωρείται στην συλλογική συνείδηση ως παρελθόν και από πότε αρχίζει η εποχή του παρόντος στην Ευρώπη. Πόσες επιμέρους συλλογικές συνειδήσεις υπάρχουν και μάλιστα πολύ πιο ισχυρές από εκείνη που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η συλλογική συνείδηση της Ευρώπης; Πότε γίνεται η αποφασιστική τομή ανάμεσα στο χθες και στο σήμερα; Με το τέλος του Β' παγκόσμιου πολέμου ή με πιο πρόσφατες εξελίξεις, όπως η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, η κλιμάκωση της παγκοσμιοποίησης και της εισβολής των νέων τεχνολογιών;

Στις δυτικές κοινωνίες της Ευρώπης οι δύο μεγάλοι πόλεμοι, το ολοκαύτωμα, η εκτεταμένη και βαθειά ωρίμανση της ορθολογικής σκέψης και των αξιών της δημοκρατίας έβαλαν μετά το τέλος του Β' παγκόσμιου πολέμου ένα τέλος στις συγκρουσιακές αντιλήψεις, στους επεκτατισμούς, στους ρεβανσισμούς, στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντούτοις νομίζω ότι δεν είναι δύσκολο να συμφωνήσουμε ότι προβλήματα, καταστάσεις, αντιλήψεις, ψυχολογικές φορτίσεις

του παρελθόντος αναπαράγονται και στο σήμερα στις σχέσεις των λαών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ότι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τους σφραγίζουν. Πλήθος οι ετερόκλητές τους ρίζες. Για παράδειγμα ,από το πρόσφατο παρελθόν η δημιουργία των εθνικών κρατών των Βαλκανίων στα εδάφη της πρώην Οθωμανικής και Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας, τα διαχρονικά προβλήματα στις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας, ο διαχωρισμός της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ανάμεσα στις χώρες- που πέρασαν στο δυτικό μπλόκ- Ελλάδα Τουρκία Κύπρος- και στις υπόλοιπες που πέρασαν στον υπαρκτό σοσιαλισμό, η τουρκική κατοχή της βόρειας Κύπρου, ο πρόσφατος διαμελισμός της πρώην Γιουγκοσλαβίας, τα μειονοτικά ζητήματα, η βαθειά αίσθηση διαφορετικότητας ανάμεσα σε χριστιανούς και μουσουλμάνους.

Συγχρόνως καταγράφονται στον παρόντα χρόνο και διαφοροποιημένοι ρυθμοί εξέλιξης μεταξύ των εθνικών κοινωνιών, διαφοροποιημένες επιδόσεις υπέρβασης των κάθε λογής υστερήσεων και ελλειμμάτων σε σχέση με εκείνες που καταγράφονται στην δυτική Ευρώπη μετά το τέλος του Β΄ παγκόσμιου πολέμου. Κατ' αρχήν στην πορεία διαμόρφωσης δημοκρατικών πολιτευμάτων και κατ' επέκταση ενός ευρύτερου πολιτισμού δημοκρατίας, αλλά και στην κοινωνική οργάνωση, στην οικονομική ανάπτυξη, στην διάχυση της ευημερίας σε πλατιά λαϊκά στρώματα, στον μέχρι πρότινος αποκλεισμό από την συμμετοχή τους στην οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ετεροχρονισμός των εξελίξεων επηρεάζει αποφασιστικά την ατζέντα των εθνικών προτεραιοτήτων. Η εμβάθυνση της δημοκρατίας, η ανάδειξη των αξιών της ειρηνικής συνύπαρξης, του σεβασμού της διαφορετικότητας, της αμοιβαία επωφελούς συνεργασίας ,της όσμωσης του κόσμου των ιδεών δεν βρίσκονται στις πρώτες θέσεις.

Τα σύνορα διαδραματίζουν συχνά αντιφατικούς ρόλους.

Στην ίδια χρονική περίοδο όσο σε καμιά άλλη περιοχή της Ευρώπης τα κάθε λογής σύνορα- πολιτικά, εθνικά, οικονομικά, θρησκευτικά, επικοινωνιακά και ψυχολογικά-ορθώνονται αμείλικτα προς τον έξω κόσμο και περιχαράκωνουν τις τοπικές κοινωνίες. Θέτουν φραγμούς στην συνεννόηση ανάμεσα τους, στην διαμόρφωση μιας κοινής συνείδησης ότι και αν ακόμη δεν ανήκουν σε μια ευρύτερη συλλογικότητα, σε μια υπό εκκόλαψη ενότητα, μπορούν έστω να επιδιώκουν από κοινού μία πορεία με όμοιους στόχους.. Οι εκπρόσωποι μίας αντίληψης συνεννόησης και εποικοδομητικής προσέγγισης για τις εσωτερικές σχέσεις μεταξύ των κοινωνιών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης είναι υπαρκτοί, βρίσκονται στις πολιτικές και κοινωνικές ελίτ, στις οικογένειες των ακαδημαϊκών και των διανοουμένων, όμως δεν παύουν να αποτελούν μειοψηφίες . Στην πλειονότητα τους οι κοινωνίες πορεύονται

μοναχικά ακόμη και εκεί που έχουν τους κοινούς μεγάλους στόχους, όπως για παράδειγμα τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό τους.

Η συρρίκνωση της σημασίας των συνόρων μήπως θα ήταν μια ελπίδα; Σίγουρα εάν κοιτάξουμε στο απώτερο μέλλον. Όμως τι βλέπουμε μέχρι τώρα; Για μεγάλες πλειοψηφίες εντός των εθνικών συνόρων εκεί που βλέπουν να αποδυναμώνονται τα κάθε λογής σύνορα είτε στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης, είτε σε κάποιες περιπτώσεις και με βία η εξέλιξη αυτή γεννά ανασφάλεια και φόβο για την συλλογική ή ατομική ταυτότητά τους. Οι ραγδαίες διεθνείς ανακατατάξεις, η μεταβατικότητα της εποχής που ζούμε, η κινητικότητα των κοινωνιών, τα μεταναστευτικά ρεύματα, οι ανεπαρκείς πολιτικές, η αίσθηση της αδυναμίας των πολιτών να επηρεάσουν τις εξελίξεις, η απουσία ενός πειστικού ελπιδοφόρου αντίβαρου απέναντι στις κάθε λογής αβεβαιότητες επιδεινώνουν τις εντυπώσεις. Στις ανεπαρκείς πολιτικές κατατάσσω και την αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφενός να υπερβεί τον διακρατικό της χαρακτήρα και να προχωρήσει σε ουσιαστικά βήματα πολιτικής ενοποίησης εφετέρου να αντιτάξει αποτελεσματικές πολιτικές στις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, δυο καταστάσεις που υποθάλπουν ή καλλιεργούν τον εθνικισμό. Έτσι όλο και περισσότεροι αισθάνονται ότι κινδυνεύουν να χάσουν τον πυρήνα της προσωπικότητάς τους, την πολιτισμική ταυτότητά τους. Ως αντίδραση αναδύεται με ένταση με πείσμα η πολιτισμική ταυτότητα ως το τελευταίο οχυρό άμυνας απέναντι στις απειλές και στον φόβο των εξελίξεων που ενοποιούν και ομογενοποιούν τον κόσμο. Και μάλιστα μια πολιτισμική ταυτότητα φτιαγμένη με τα παραδοσιακά εθνοκεντρικά υλικά της. Η διαφορετικότητα, τα προβλήματα με τους γείτονες αντιμετωπίζονται σε μεγάλη έκταση με την ίδια καχυποψία αν όχι εχθρότητα που αντιμετωπίζονταν και εχθές.

Το συμπέρασμα είναι ότι die Vergangenheit und die Gegenwart unterminieren das Unterfangen den grossen europäischen Gedanken einer die Vielfalt der kulturellen Identitäten bewahrenden demokratischen Einheit in täglich erlebbarer friedvoller Nachbarschaft in Praxis umzusetzen.

Πώς αντιμετωπίζεται αυτή η κατάσταση;

Θα σταθώ σε τρεις πτυχές της.

Τι μπορούμε να κάνουμε με το παρελθόν μας, Το παρελθόν δεν αλλάζει. Όμως η ιστοριογραφία κάνει κάθε φορά τις δικές της επιλογές και ιεραρχήσεις. Επιλέγει τι θα αναδείξει, τι θα φωτίσει, πώς θα ερμηνεύσει αίτια, κίνητρα, αποφάσεις, επιπτώσεις. Πώς θα προσεγγίσει συνολικά την συγκυρία και το παρελθόν της. Για παράδειγμα η νεότερη ελληνική ιστοριογραφία από την γένεσή της στα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα έχει ως κεντρικό άξονα την σύγκρουση των Ελλήνων με την Οθωμανική αυτοκρατορία και στην συνέχεια με την Τουρκία. Αποσιωπούνται ή στην καλύτερη περίπτωση μνημονεύονται ως μία δευτερεύουσα πληροφόρηση άλλες σημαντικές εξελίξεις ή καταστάσεις. Για παράδειγμα ότι σε μια πολυπολιτισμική οθωμανική αυτοκρατορία μπόρεσαν να αναπτυχθούν και να ακμάσουν εθνικές κοινότητες, ιδίως των Ελλήνων στην Σμύρνη στην Κωνσταντινούπολη, στα παράλια της Μαύρης θάλασσας και του Αιγαίου, στα αστικά κέντρα κατά μήκος του Δούναβη, στην Θεσσαλονίκη, αλλά και στην ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Μαζί με αυτούς οι κοινότητες των Εβραίων και των Αρμενίων. Ανάλογες διαπιστώσεις ισχύουν για την Αυστροουγγαρία ή την τσαρική Ρωσία. Ότι σε αυτά τα κέντρα διαμορφώθηκαν οι προϋποθέσεις για την δημιουργία της ελληνικής αστικής τάξης στον 19^ο αιώνα, μία καίριας σημασίας εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας για το νεότερο έθνος-κράτος, την ταυτότητα και την εθνική συνείδησή του. Ότι αυτές οι πόλεις υποδέχθηκαν τις ιδέες του Διαφωτισμού και του Ουμανισμού από την δυτική Ευρώπη, ανέδειξαν τους εκφραστές τους, έστω αν τελικά δεν κατάφεραν να επικρατήσουν. Ότι αναπτύχθηκαν σε ορισμένες περιπτώσεις ισχυροί δεσμοί στον χώρο της διανόησης και της παιδείας ανάμεσα σε εκπροσώπους διαφορετικών εθνοτήτων, όπως για παράδειγμα μεταξύ Ελλήνων και Ρουμάνων σε αντίθεση προς τις διαμάχες που ξέσπασαν στους κόλπους της χριστιανικής ορθόδοξης εκκλησίας μεταξύ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, Βουλγαρικής Εξαρχίας και Σερβικής ορθόδοξης εκκλησίας.

Δίπλα στην συγκρουσιακή προσέγγιση της ιστορίας υπάρχει και εκείνη της ειρηνικής συνύπαρξης και συνεργασίας, της προόδου και της ευημερίας. Πιστεύω ότι ανάλογα παραδείγματα αποσιωπημένης ιστορίας υπάρχουν σε όλο τον χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Θα έπρεπε κάποτε οι ιστορικοί να την αναδείξουν. Συγχρόνως να καλλιεργήσουν την ανάγκη της νηφάλιας προσέγγισης στην ερμηνεία των εξελίξεων, μια κριτική στάση ως προς τον μονόπλευρο επιμερισμό των ευθυνών για τις σκοτεινές σελίδες της ιστορίας. Δεν είναι δυνατό πάντα να φταίνει «οι άλλοι».

Να αναστοχαστούμε το παρελθόν μας θα ήταν ένα σημαντικό βήμα για την διαμόρφωση μιας κουλτούρας που θα βοηθούσε την υπέρβαση των τραυματικών

αναμνήσεων του παρελθόντος και θα άνοιγε δρόμους για συνεννόηση, κατανόηση και χτίσιμο σχέσεων με τους γείτονες στη βάση μέχρι σήμερα παραμελημένων αρχών και αξιών.

Τι κάνουμε με το παρόν μας; Το παρόν μας μπορεί να αλλάξει. Το διαμορφώνουν οι λαοί μας και οι πολιτικές τους ηγεσίες. Διαμορφώνεται για τέσσερις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για τις άλλες με τον σταθερό προσανατολισμό τους να ενταχθούν και αυτές. Όμως για όλες-ενταγμένες ή μη- ο προβληματισμός πρέπει να είναι ο ίδιος. Η ένταξη σε αυτήν δεν αρκεί να υπαγορεύεται μόνο από τους στόχους της ενίσχυσης του κράτους μέλους και της δυνατότητας να επηρεάζει ευρύτερες εξελίξεις, της εμπέδωσης του δημοκρατικού πολιτεύματος, της άντλησης κοινοτικών πόρων ή άλλων προσβάσεων και οφελγημάτων, της ασφάλειας, της οικονομικής προόδου. Η ένταξη πρέπει να υπαγορεύεται και από την βούληση των εντασσόμενων να ανήκουν σε μια κοινότητα αξιών και αρχών, που αποτελούν την βάση πάνω στην οποία στηρίζεται όλο το εγχείρημα της ενωμένης Ευρώπης. Το διακύβευμα δεν αφορά μόνο την αξία της ειρήνης στις σχέσεις μεταξύ γειτόνων, αλλά και όλες τις παρεπόμενες αρχές ενός πολιτισμού δημοκρατίας, όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διαφορετικότητας, το πνεύμα καλής γειτονίας, η ευθύνη απέναντι στους άλλους εταίρους, ιδίως για αποφάσεις που λαμβάνονται στα όργανα σύμφωνα με τις υπάρχουσες διαδικασίες, η έμπρακτη αλληλεγγύη, ο σεβασμός των κανόνων του διεθνούς δικαίου.

Αυτές οι αξίες και αρχές θα πρέπει να αποτελούν τον κοινό τόπο πάνω στον οποίο χτίζονται ή σταθεροποιούνται εθνικές κοσμοαντιλήψεις, εθνικές ταυτότητες και αξίες, η πολιτισμική ταυτότητα και ιδιαιτερότητα κάθε τοπικής κοινωνίας.

Η παραπάνω σκέψη δεν πρέπει να εκληφθεί μόνο ως προϋπόθεση για την ένταξη στην Ένωση των χωρών που δεν είναι μέλη. Είναι ανεξάρτητα από τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό τους αναγκαία επειδή έτσι μπορούν να έχουν για τους εθνικούς τους στόχους την στήριξη της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας κοινωνίας των εθνών δεδομένης της κρίσιμης γεωπολιτικής θέσης που κατέχουν. Επειδή συγχρόνως μετά από 60 χρόνια δοκιμής στην δυτική Ευρώπη απέδειξε την αποτελεσματικότητα της για την πρόοδο των κοινωνιών παρά τις αδυναμίες που καταγράφηκαν κατά την εφαρμογή της, παρά την ανάγκη σε κάποιες κοινωνίες των κρατών -μελών να επανεξετασθεί κατά πόσο πράγματι έχουν ριζώσει.

Σίγουρα δεν είναι εύκολο το εγχείρημα συνδυασμού της προώθησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ως κοινότητας αξιών και αρχών με τον σεβασμό της διαφορετικότητας, ειδικότερα της πολιτισμικής πολυμορφίας που διακρίνει τις ταυτότητές μας. Η εξέλιξη της Ένωσης άλλωστε δεν είναι προδιαγραμμένη. Κάποιες πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις θα εξακολουθήσουν να ρίχνουν το βάρος τους στις ενοποιητικές διαδικασίες και προοπτικές, άλλες πάλι στην διαφύλαξη της διαφορετικότητας των κοινωνιών και των πολιτισμών που εκπροσωπούν. Χρειάζεται μια άλλη προσέγγιση από εκείνη που θεωρεί ότι η μία τάση αντιμάχεται την άλλη, μία προσέγγιση που θα αναζητήσει την δημιουργική συνύπαρξη και σύνθεση των δύο. Η ρητορική του πολιτισμού όπως διατυπώνεται από τις κυβερνήσεις θα πρέπει να βλέπει τα διασπαστικά φαινόμενα του πολιτισμικού ιστού της κοινωνίας και να απαντά με ανάλογες πολιτικές που θα καλλιεργούν το άνοιγμα και τον εμπλουτισμό των ταυτοτήτων. Όμως τα συμπεράσματα αυτής της αναζήτησης και τα αποτελέσματα της προσπάθειας πρέπει να είναι προϊόν κοινωνικής ζύμωσης και όχι προϊόν μιας σύλληψης που θα επιβληθεί από κάποια όργανα εξουσίας εκ των άνω. Η δημοκρατική νομιμοποίηση τους είναι όρος για την βιωσιμότητά τους.

Σε τι μπορεί να συμβάλλει η λογοτεχνία;

Ευτυχώς η λογοτεχνία των δημιουργών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης είναι στραμμένη στην σωστή κατεύθυνση. Όταν καταπιάνεται με το ιστορικό μυθιστόρημα αναδεικνύει την ειρηνική συνύπαρξη, ακόμη και την αλληλεγγύη μεταξύ ηρώων που ανήκουν σε διαφορετικές εθνότητες ή θρησκευτικά δόγματα και ζουν σε παλαιότερες πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Όταν αναφέρεται σε παλαιότερες ή σύγχρονες καταστάσεις αδυναμίας συνεννόησης, αντιπαλότητας και βίας άμεσα ή έμμεσα τις καταδικάζει.

Σε ό,τι αφορά την προσωπική δουλειά μου σε όλα τα μυθιστορήματά μου έρχεται και επανέρχεται το ζήτημα της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας καθώς και η προσπάθεια όσα ανέπτυξα πιο πάνω να τα εμποτίσω στην πλοκή της μυθιστορίας, στους χαρακτήρες των ηρώων, σε ένα νέο κοίταγμα της ιστορίας, όπως για παράδειγμα στο τελευταίο μυθιστόρημά μου „Die Wahrheit der anderen“.

Der Roman geht von der plausiblen Annahme aus, dass Menschen aufgrund ihrer Weltanschauung, dessen was sie für sich selbst halten ihre Identität, ihre eigene Wahrheit aufbauen. Die Verschiedenheit der Wahrheiten schafft bis heute noch Spannungsfelder. Die Frage ist, wie stehen wir gegenüber der Wahrheit der anderen und gleichzeitig wie stehen die anderen, die „verschiedenen“, gegenüber unserer Wahrheit. Und weiterhin, wie wir uns überhaupt mit Wahrheiten auseinandersetzen. Ich versuche mit meiner Erzählung von einem Spannungsfeld zum anderen überzugehen und aufzuzeigen wie möglicherweise die Verschiedenheit Konflikte auslösen kann. Der Plot durchläuft die nationale bzw ethnische Identität, den religiösen Glauben, das historische Bewusstsein, die politische Doktrin, die kulturelle Identität, bis hin zur sexuellen Identität. Er impliziert kausale und motivationale Zusammenhänge. Er setzt sich mit Prinzipien und Wertäusserungen auseinander. Er zeigt schliesslich auf, wie die sich erweisenden Konflikte von den Protagonisten des Romans und ihrem Mikrokosmos behandelt werden. Das Spektrum umfasst alle Varianten menschlichen Benehmens, wie z.B. Verbrüderung, Verständigung, Toleranz, Distanzierung, pochenden Hass, brutale Gewalt. Sogar die Möglichkeit einer simplen Kommunikation und Auseinandersetzung steht oft in Frage.

Ich trage historisches Material vor, das vernachlässigt bzw. absichtlich verschwiegen worden ist und stelle es an die Seite der offiziellen Version der Vergangenheit, wie sie von den akademischen Geschichteschreibern konstruiert ist. Ich versuche aus der Fülle des existierenden Stoffes das für den Plot Nötige auszuwählen und an das Erfundene anzuknüpfen, beides in eine Einheit zu verschmelzen. Ich unternehme den Versuch mit einem anderen Blick auf die Vergangenheit diese zu vergegenwärtigen und der Gegenwart ein abweichendes von unserem kollektiven Bewusstsein historisches Gewicht zu verleihen. Ich versuche neben dem Hauptziel einen Roman mit den üblichen Mitteln aufzubauen, eine vergangene Welt, die immer noch akut ist, wiederzubeleben, neben dem Vergnügen, auf welches jede Erzählung zielt, ob es sich um einen historischen Roman, einen Bildungsroman, oder eine bürgerliche Familiensaga handelt, den Leser zum Nachdenken zu reizen.

Τρεις κρίσιμες διαπιστώσεις.

Η σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή δεν έλκεται κατά κανόνα από ιδεολογίες και αξιακές τοποθετήσεις, τις θεωρεί ξεπερασμένες, ενδέχεται και να τις

αντιμετωπίζει με μια συγκρατημένη ειρωνεία. Άγνωστο αν ισχύει το ίδιο και με τους αναγνώστες. Πάντως στις δημόσιες λογοτεχνικές εκδηλώσεις και συζητήσεις δεν δείχνουν να ενδιαφέρονται και οι ίδιοι.

Οι αναγνώστες στην μεγάλη πλειοψηφία τους έλκονται πρωτίστως από την λογοτεχνία της αμερικανικής ηπείρου και την εθνική τους λογοτεχνία και δευτερευόντως από την λογοτεχνία των ευρωπαϊών γειτόνων. Ακόμη λιγότερο ενδιαφέρονται οι αναγνώστες των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για την λογοτεχνία των δικών τους γειτόνων.

Όπως δείχνουν μετρήσεις το ενδιαφέρον για την λογοτεχνία μειώνεται σταθερά ως προς τους λεγόμενους περιστασιακούς αναγνώστες. Μειώνεται επίσης στις νεότερες ηλικίες που προσανατολίζουν τον ελεύθερό τους χρόνο, την ψυχαγωγία, την πολιτιστική τροφή τους σε άλλες κατευθύνσεις.

Ένα ευρύτερο θέμα είναι ποιος είναι ο ρόλος, τα προβλήματα και οι προοπτικές της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στην σύγχρονη Ευρώπη και κατά πόσο μπορεί να αναδειχθεί σε ενοποιητικό στοιχείο του πολιτισμού της.

Όσον αφορά ειδικότερα το συγκεκριμένο ζήτημα που μας απασχολεί εδώ και αποτελεί μέρος του προηγούμενου: Το πρόβλημα με τις εθνικές λογοτεχνίες των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης δεν αφορά νομίζω τα περιεχόμενά της, αλλά το ερώτημα σε τι έκταση μπορεί να επηρεάσει μία κοινωνία. Πόσο ευρύ είναι το ακροατήριο της σε σχέση με την πλειοψηφία που δεν τις παρακολουθεί. Πόσο εύκολα μπορεί να περάσει τα γλωσσικά σύνορά της για να διαχυθεί και στις κοινωνίες των γειτόνων. Να επικοινωνήσει με τους άλλους, τους ξένους, με τούς όμοιους ή τους διαφορετικούς. Πώς μπορεί να δημιουργήσει διαύλους επικοινωνίας, συνεννόησης και κατανόησης του προβλήματος που μας κατατρύχει. Πώς να καλλιεργήσει μία κοινή αίσθηση μία κοινή συνείδηση ανάμεσα στους λαούς μας που θα μας φέρνει πιο κοντά, θα μας ενώνει πάνω σε μια κοινή βάση πολιτισμού δημοκρατίας.

Περισσότερες πρωτοβουλίες, περισσότερες μεταφράσεις, περισσότερα διαπολιτισμικά φόρα, μεγαλύτερη διεθνική κινητικότητα των δημιουργών, αξιοποίηση του διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών, σημαντική στήριξη της πολιτικής πολιτισμού από τις εθνικές δημόσιες αρχές, αλλά και από την Ευρωπαϊκή Ένωση θα ήταν μία πρώτη απάντηση.

Όμως το πρόβλημα δεν λύνεται όσο εποικοδομητική και αποτελεσματική και αν αποδειχθεί μια τέτοια εξέλιξη που έτσι κι αλλιώς είναι αναγκαία. Το πρόβλημα

αφορά κυρίως τις μαζικές, πλειοψηφικές κουλτούρες των κοινωνιών μας. Αυτές που συντηρούνται ή διαμορφώνονται από τις πολιτικές και κοινωνικές ηγεσίες, τους κάθε λογής διαμορφωτές της κοινής γνώμης, τους πρωταγωνιστές των μέσων μαζικής επικοινωνίας, την ενεργή κοινωνία των πολιτών. Ο ρόλος αυτών είναι σημαντικός, θα έλεγα καθοριστικός για μια ουσιαστική στροφή από την σημερινή κατάσταση προς μία ελπιδοφόρα. Χρειάζεται γι αυτό – κάτι που υπαινίχθηκα προηγουμένως-η διαμόρφωση και συνεχής διεύρυνση του δημόσιου χώρου αναζήτησης, διαβούλευσης και συνεννόησης που δεν θα περιορίζεται στην διακήρυξη της αρχής της ανοχής, του σεβασμού απέναντι στους γείτονες, στους «άλλους»,ή στην ανάγκη βίωσης μίας ειρηνικής γειτονίας, αλλά θα αντιπαρατίθεται με το ευρύτερο ζήτημα, δηλαδή πώς διαμορφώνεται μια διευρωπαϊκή δημοκρατική ενότητα και πώς στα πλαίσια της γίνεται σεβαστή η διαφορετικότητα. Πώς από την σύζευξη των δύο ζητουμένων μπορούν να αναδυθούν νέα σχήματα συλλογικής και ατομικής ταυτότητας.

Συγχρόνως πρέπει αυτό το ζήτημα να το δούμε και να το συναρτήσουμε με ένα ευρύτερο εξίσου επίκαιρο ζήτημα: Προς τα πού κατευθύνεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, ποιο θα είναι το επόμενο, αν όχι το καταληκτικό, στάδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τι θα προκύψει από την εφαρμογή της Αναθεωρητικής Συνθήκης της Λισαβόνας και των πολιτικών που προδιαγράφει. Πως θα επηρεάσει η οικονομική κρίση αντιλήψεις και αποφάσεις των κοινωνιών και των ηγεσιών τους και μάλιστα σε μια πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από την παρουσία των οικονομικών μεταναστών που κάθε τόσο κάνει επίκαιρο το ζήτημα της σύζευξης της δημοκρατίας με την διαφορετικότητα.

Οι απαντήσεις εκκρεμούν, υπάρχει μια διάχυτη αβεβαιότητα και σε κρίσιμα ζητήματα σημαντικές διαφωνίες. Παρά τα όποια βήματα το δημοκρατικό έλλειμμα εξακολουθεί να υπάρχει, παρά την οικονομική κρίση οι πολιτικές ηγεσίες δεν θέλουν να αποδεχθούν την ανάγκη του αυτονόητου δηλαδή την υιοθέτηση της οικονομικής διακυβέρνησης από όργανα της Ένωσης, όσο για την Κοινωνική Ευρώπη η μεγάλη πλειοψηφία των σημερινών ηγεσιών δεν την επιθυμεί.

Μια τελευταία παρατήρηση. Η πραγματοποίηση της μεγάλης ιδέας που διερευνούμε έγινε πραγματικότητα στην δυτική Ευρώπη, όχι μόνο ως δίδαγμα μετά τις τραγικές συνέπειες της ευρωπαϊκής ιστορίας στο πρώτο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, αλλά επειδή μπόρεσε να καλλιεργηθεί σε ένα μεταπολεμικό παρόν ομαλότητας στην λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών, καθώς και μιας διαρκώς αυξανόμενης οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας . Οι γερμανογαλλικές σχέσεις

αποτελούν ένα λαμπρό παράδειγμα. Ίσως είναι κι αυτό ένα προαπαιτούμενο για την εμπέδωση μιας δημοκρατίας πολιτισμού, για την δημιουργία einer die Vielfalt der kulturellen Identitäten bewahrenden demokratischen Einheit in täglich erlebbarer friedvoller Nachbarschaft.

Το συμπέρασμα είναι ότι ο πυρήνας του προβλήματος μπορεί να συμπυκνωθεί στο ερώτημα «Πώς αλλάζουν νοοτροπίες, στάσεις ζωής και συμπεριφορές, πως αλλάζουν κοσμοαντιλήψεις.» Και η απάντηση είναι με μια ολόπλευρη πολύμορφη καθημερινή παιδεία σε μία ανοιχτή κοινωνία. Με την θέληση να αντιπαραταχθούμε σε καταστάσεις και νοοτροπίες που μας κρατούν δέσμιους του χθές σε μια σύγχρονη πραγματικότητα που τρέχει σε άλλες κατευθύνσεις, με άλλα διακυβεύματα και νέες προκλήσεις. Με συνέπεια και επιμονή σε μια συλλογική προσπάθεια που απαιτεί ακόμη χρόνο για να καρποφορήσει.